

*Пирожкова Ю. В.,
кандидат юридичних наук, доцент, докторант
Запорізького національного університету*

ПОНЯТТЯ ТА СПЕЦИФІКА ІНФОРМАЦІЙНОЇ ФУНКЦІЇ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА

Анотація. Реалізація цінностей демократії, правової держави і громадянського суспільства є неможливим без відповідного рівня правової культури та правової свідомості. Формування базових правових цінностей досягається шляхом оптимального використання потенціалу інформаційної функції права. У статті приділена увага дослідженню оновленого змісту інформаційної функції адміністративного права (окреслено її основні елементи та форми реалізації, взаємозв'язок з іншими галузевими функціями) в контексті трансформації галузевого предмету. Запропоновано власне визначення інформаційної функції адміністративного права.

Ключові слова: функції адміністративного права, загальносоціальні функції адміністративного права, соціально-культурні галузеві функції, інформаційна функція адміністративного права.

Постановка проблеми. Сучасний розвиток юридичної науки характеризується посиленою увагою науковців до трансформації правової форми організації суспільних відносин та актуалізує питання з'ясування функціонального призначення права в цьому процесі. Дослідження різноманітних функцій адміністративного права завжди є необхідним, адже і право, і життя постійно змінюються, з'являються нові форми суспільних відносин, удосконалюються способи їх правового регулювання. А функції права розкривають напрямки його впливу на суспільні відносини. Функціональне дослідження адміністративного права зумовлене, перш за все, тим, що його безпосереднє існування пов'язане з його властивістю активно розв'язувати певні соціальні завдання, по-друге, проблема функцій адміністративного права набуває особливого значення під час вивчення його як системного об'єкта – як регулятивної, охоронної, інформаційної, ідеологічної, аксіологічної системи; по-третє, в загальній теорії систем функції виступають в якості однієї з головних характеристик сутності об'єкта, що розглядається. Необхідність реалізації певних завдань та потреба в засобах їх реалізації породжує існування самої системи – носія відповідних функцій. Через них вирішуються проблеми цілепокладання та способів реалізації властивостей системи, її цілей [1].

Стан дослідження. Характеризуючи теоретичну основу дослідження, варто відзначити, що функції права були і є предметом досліджень у вітчизняній і зарубіжній науці. Такі наукові пошуки здійснюються як теоретиками права, так і науковцями, які представляють галузеві юридичні науки. Про це свідчать фундаментальні розробки вітчизняних вчених: В. Копейчикова, М. Логвінова, О. Миронець, Л. Одегова, О. Олійник, Н. Оніщенко, І. Ситар, О. Скакун, а також зарубіжних науковців: С. Алексєєва, М. Байтіна, В. Лазарева, А. Матузова, Т. Радько, В. Синюкова, І. Фарбера та інших.

Метою наукової статті є аналіз природи та параметрів реалізації інформаційної функції адміністративного права як

елементу системи функцій галузі, адже саме інформаційна функція права в умовах тотальної інформатизації суспільних процесів набуває нового, пріоритетного значення й отримує перспективу збагачення новим інструментарієм для здійснення правового інформування громадян запобігання та профілактики правопорушень [2, с. 5].

Вклад основного матеріалу. Зміст та «соціальне навантаження» інформаційної функції адміністративного права прямо пропорційно залежить від тих завдань, які необхідно вирішити на конкретному історичному етапі розвитку суспільства. Так, у зв'язку з динамічним розвитком інформаційних технологій, що наприкінці ХХ століття почали інтенсивно проникати в життя людини та значно змінили і характер її буття, і світоглядні установки, відбулося культивування ідеології вільного інформаційного простору. Розвиток ідеологічних настанов щодо самоідентифікації нації, збереження її ціннісно-орієнтаційних засад, популяризація основних складових частин національної ідеї, формування правосвідомості особи можливі лише шляхом симбіозу соціокультурних функцій галузі, каталізатором дії яких виступає саме інформаційна функція адміністративного права. Транзитивні процеси, що відбуваються в українському суспільстві внаслідок його фундаментального переходу від індустріальної епохи до інформаційної, вимагають дослідження ролі адміністративного права як джерела правової інформації, актуалізуючи осмислення взаємодії та взаємозалежності соціально-культурних функцій галузі через дослідження сутності та структури його інформаційної функції, адже, як цілком справедливо зауважує Ю. Оборотов, «на праві та державі як найважливіших складових цивілізації не могли не позначитися наскрізні вектори змін у житті людини», серед них і «зростання технологічної сили в русі від сокири до комп'ютера» [3, с. 71]. Як слушно зауважує І. Антошина в дисертаційному дослідженні «Інформаційна функція українського права» (2015 р.), право інформаційно змістовне, воно визначає та впорядковує поведінку суб'єктів правовідносин. Норми права – це інформація в чистому вигляді, комплекс знань, який орієнтує в правових явищах і процесах [4, с. 34]. С. Бутузов у дисертаційному дослідженні «Інформаційна функція права» (2004 р.) також влучно зауважує, що саме зазначена функція спроможна забезпечити правове інформування суб'єктів права і формування соціально-корисної спрямованості їхньої поведінки, підтримку цілісності і нормального функціонування правової системи, регулювання відносин, пов'язаних із перерозподілом і збереженням інформаційних ресурсів [5, с. 7–8].

Зважаючи на досить ретельне розроблення теорії інформаційної функції права, окреслюючи специфіку інформаційної функції адміністративного права, слід враховувати наукові положення, сформульовані і доведені під час дослідження інформаційної функції права як соціального регулятора, та враховуючи унікальність галузевого предмету:

1) «...за допомогою інформаційної функції права забезпечується доведення до відома адресатів інформації, необхідної для правового регулювання...» [4, с. 32]. Адміністративне право, як і будь-яка галузь права, акумулює і несе в суспільну та індивідуальну свідомість певну інформацію стосовно відносин, що охоплюються галузевим предметом. Інформація щодо публічного управління (про діяльність органів державної влади та органів місцевого і регіонального самоврядування), щодо «обслуговуючих» відносин, що виникають у зв'язку із забезпеченням органами виконавчої влади та місцевого самоврядування реалізації та захисту прав і свобод громадян, а також надання їм різноманітних послуг, інформація щодо адміністративно-деліктних відносин та специфіки адміністративних процедур є тими основними блоками суспільних відносин, на які спрямовується інформаційна функція галузі;

2) інформаційно-орієнтаційна роль адміністративного права полягає в доведенні до суб'єктів адміністративних відносин через певні нормативні джерела – закони, постанови, укази (так, наприклад, норми Закону України «Про звернення громадян» інформують особу про механізм практичної реалізації громадянами України наданого їм Конституцією України права вносити в органи державної влади, об'єднання громадян пропозиції про поліпшення їх діяльності, викривати недоліки в роботі, оскаржувати дії посадових осіб, державних і громадських органів; інформацію про правопорушення та відповідні адміністративні стягнення, накладення адміністративного стягнення та особливості адміністративної відповідальності за окремі види правопорушень містять норми КУпАП; інформацію щодо функціонування системи запобігання корупції в Україні, змісту та порядку застосування превентивних антикорупційних механізмів, правила щодо усунення наслідків корупційних правопорушень – Закон України «Про запобігання корупції» тощо) – відповідної правової інформації як компоненту інформаційної функції галузі. Стрімкий розвиток інформаційних технологій, тотальна комп'ютеризація суспільних відносин створюють підґрунтя для збільшення кількості сучасних інформаційних каналів. Засоби масової інформації: інтернет, офіційні друковані видання, інформаційний телерадіопростір забезпечують трансмісію (процес передачі правової інформації) інформативної функції галузі. Слід відмітити, що сучасне розширення інформаційних каналів для поширення правової інформації дозволяє розповсюджувати її оперативно, а розміщення на офіційних сайтах органів державної влади та місцевого самоврядування робить правову інформацію доступнішою, додає зручності в ознайомленні, зберіганні, використанні та її оновленні;

3) інформаційна функція права тісно пов'язана з формальною визначеністю права, коли право вбирається в певну форму, що має конкретний зміст, який не припускає двозначності. Таке правове наповнення забезпечує індивіда правовою інформацією, яка формує його подальшу поведінку [4, с. 38]. Варто вказати, що в адміністративних правовідносинах беруть участь різноманітні суб'єкти: 1) індивідуальні – наприклад, Президент України, до компетенції якого відноситься прийняття указів, розпоряджень та 2) колективні – (наприклад, Кабінет Міністрів України – колегіальний орган загальної компетенції, який в межах своєї компетенції видає постанови і розпорядження), діяльність яких спрямована на врегулювання різнопланових відносин, що забезпечує багатоманітність правового інструментарію інформаційної функції галузі (закони, постанови, розпорядження, укази, інструкції, накази тощо);

4) розглядаючи інформаційну функцію адміністративно-юридичними функціями галузі, так і з політичною, виховною та ідеологічною соціально-культурними функціями, адже без своєрідного «проводника» – інформаційної функції галузі – всі вони залишаються лише переліком нікому невідомих норм та установок. Інформаційна функція права забезпечує розвиток єдиного інформаційного простору, переплітаючись при цьому з напрямками державної діяльності [4, с. 73]. Так, зважаючи на центральну проблему сучасного світоустрою, яка, як справедливо зазначає В. Туляков, досліджуючи сингулярність у кримінальному праві, полягає в тому, що новачі і креативність інформаційного суспільства створюють нове середовище, в якому час і простір не фрагментовані анклавом правових сімей і державними кордонами, а підкоряються новим, ще непізнаним «хвилям» енергетичного впливу руху коштів, образів, капіталів, людей, будучи пов'язаними (селективно, але загально) інформаційними мемами, що організовують і направляють цей рух. Держави окремо, як і світ у цілому, виявилися безсилі перед розумінням неминучості примата культивованих інформаційними мережами індивідуальних оцінок добра і зла, що й зумовлює тенденцію просування до стану сингулярності в праві, за яким правило поведінки перестає існувати. Свобода загального мережевого доступу робить дозволим будь-який прояв критичних оцінок діяльності органів управління держави, що каталізують як правовий нігілізм населення, так і відверту злочинну діяльність. Феномен мережевих революцій, електоральної незадоволеності, антиурядових повстань, що генерується постами у Фейсбуці чи іншій мережі, стає елементом нормопорядку. Зазначені фактори роблять сумнівною якість такої правової комунікації, адже особа починає орієнтуватися на власні оцінки необхідності відповідних заборон [6, с. 7]. Таким чином, сингулярність (тобто певне «викривлення» в праві, коли звичні закони втрачають свою значимість) стає ближчою до масової комунікації. Ефективна реалізація всіх складових частин інформаційної функції адміністративного права, внаслідок чого відбувається формування «образу права», дозволить запобігти зазначеним негативним процесам. Вплив на правосвідомість суспільства та індивіда шляхом реалізації інформаційної функції дозволить спрямувати власні (групові та суспільні) уявлення про благо і зло, про фундаментальні права і свободи. Цілком справедливим у даному контексті вбачається зауваження В. Синокова, який стверджує, що «право виступає могутнім джерелом моральної орієнтації суб'єктів – організацій, фізичних осіб – у конкретному суспільстві. У цьому розумінні функція права – формувати соціально-корисну, позитивну спрямованість суб'єктивної сторони правомірної поведінки [7, с. 156–157]. Через джерела адміністративного права суб'єкти адміністративних правовідносин не лише отримують комплекс знань у вигляді інформації про соціально можливі варіанти поведінки, але й, враховуючи ці відомості, «пропускаючи» їх через правосвідомість та оцінюючи, використовуючи власні установки і цінності (правові, ідеологічні, моральні), визначають правові межі в суспільстві. Будь-яка ідея вважається втіленою, коли вона сприйнята суспільством у цілому та індивідом зокрема. Правова інформація є істотним фактором як формування правосвідомості, так і правової ідеології суспільства. Основою правового виховання виступає саме інформаційна функція права, адже саме вона зумовлює формування уявлень людей про право, поважне ставлення до права, його цінностей, відіграє вирішальну роль у досягненні правової інформованості

суспільства. У зазначеному контексті зацікавленість викликає дисертаційне дослідження Н. Новицької «Правові основи захисту суспільної моралі в інформаційній сфері України: теорія і практика» (2016 р.) Зокрема, Н. Новицька цілком справедливо зазначає, що сучасний стан інформаційної війни, яка ведеться проти України та її громадян, зумовив формування негативних тенденцій щодо реалізації громадянами прав на достовірну, правдиву інформацію про реальні здобутки та перспективи реформаторських надбань української держави. В АР Крим, Донецькій та Луганській областях відбувається домінування іноземних, ворожих медіа внаслідок блокування національного контенту, що сприяє поширенню антиукраїнських настроїв. На цій території виправдовується війна, поширюються заклики до національної та релігійної ворожнечі, до зміни конституційного ладу та територіальної цілісності України шляхом насильства, пропагуються цінності, що суперечать суспільній моралі в державі [8, с. 1]. У зв'язку з такою політичною ситуацією з'являються і нові завдання для «доповнення» базових векторів інформаційної функції адміністративного права орієнтирами, спрямованими на протидію інформаційній агресії. Внаслідок реалізації зазначеного напрямку інформаційної функції галузі в Україні було забезпечено відповідне ідеологічне наповнення державної інформаційної політики та введено систему протидії негативному контенту: заборона трансляції російських телеканалів; скасування прокатних посвідчень на фільми та серіали, які возвеличують країну-агресора; заборона виступів артистів, які підтримали порушення територіальної цілісності України та відкрито закликають до розпалювання національної ворожнечі [8, с. 1].

Інформаційна функція адміністративного права внаслідок тісного взаємозв'язку з політичною функцією галузі забезпечує новий політичний вектор розвитку відкритого державного адміністрування в Україні. З вересня 2011 року Україна приєдналася до міжнародної Ініціативи «Партнерство «Відкритий Уряд», спрямованої на підвищення рівня відкритості і прозорості державного управління, залучення громадськості до формування і реалізації державної політики, подолання корупції та впровадження нових інформаційних технологій для покращення державного управління. Із цього часу урядом було здійснено низку практичних кроків у напрямі реалізації Ініціативи в Україні. «Інформаційна відкритість» органів публічної адміністрації зумовила ряд нових завдань для інформаційної функції адміністративного права, а саме спрямування її орієнтирів на «прозорість влади» та забезпечення можливості доступу громадян та інститутів громадянського суспільства до її «відкритих даних».

Висновки. Отже, підводячи підсумок, слід зазначити, що інформаційна функція адміністративного права є своєрідною «магістраллю», що не лише забезпечує взаємозв'язок особи і держави через доступ до публічної інформації (який відповідно до Закону України від 13.01.2011р. № 2939-VI «Про доступ до публічної інформації» визначено як право кожного на доступ до інформації, що знаходиться у володінні суб'єктів владних повноважень, інших розпорядників публічної інформації, що становить суспільний інтерес), але й створює умови для участі

особи в управлінні державою (через доступ до електронного декларування, електронних закупівель, електронного урядування, електронної петиції, в тому числі і локальної, особа має можливість впливати на процеси публічного адміністрування).

Література:

1. Афанасьев В.Г. Общество: системность, познание и управление / В.Г. Афанасьев. – М. : Политиздат, 1981. – 432 с.
2. Корж С.М. Реалізація інформаційної функції права в діяльності органів внутрішніх справ : автореф. дис ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / С.М. Корж. – Харків, 2010. – 20 с.
3. Оборотов Ю.Н. Общеправовое развитие и евразийская правовая семья / Ю.Н. Оборотов // Философия права. - 2001. - № 1. - С. 71–75.
4. Антошина І.В. Інформаційна функція українського права : дис. ... к. ю. н. : 12.00.01 / І.В. Антошина. – Одеса, 2015. – 200 с.
5. Бутузов С.В. Информационная функция права : автореф. дис.... канд. юрид. наук / С.В. Бутузов. – СПб., 2004. – 24 с.
6. Туляков В. Сингулярність у кримінальному праві / В Туляков // Юридичний вісник України. – № 45(1113). – 11-17 листопада 2016 р. – С. 7.
7. Теория государства и права: курс лекций / под ред. Н.И. Матузова, А.В. Малько. – М. : Юристъ, 1997. – 345 с.
8. Новицька Н.Б. Правові основи захисту суспільної моралі в інформаційній сфері України: теорія і практика : автореф. дис. ... д. ю. н. : 12.00.07 / Н.Б. Новицька. – Ірпінь, 2016. – 37 с.

Пирожкова Ю. В. Поняття і специфіка інформаційної функції адміністративного права

Анотація. Реалізація цінностей демократії, правового государства та громадянського общества неможлива без відповідного рівня правової культури та правового свідомості. Формування базових правових цінностей досягається шляхом оптимального використання потенціалу інформаційної функції права. В статті досліджується зміст інформаційної функції адміністративного права (обозначені її основні елементи та форми реалізації) в контексті трансформації отраслевого предмета. Предложено определение інформаційної функції адміністративного права.

Ключевые слова: функции адміністративного права, общесоциальные функции адміністративного права, социально-культурные отраслевые функции, інформаційна функція адміністративного права.

Pirozhkova Yu. The concept and specificity of the information function of administrative law

Summary. The implementation of the values of democracy, constitutional state and civil society is impossible without an appropriate level of legal culture and legal consciousness. Formation of basic legal values achieved by the optimal use of the potential of information rights function. In the article the content of the information function of administrative law (referred to its basic elements and forms of implementation) in the context of the transformation of the branch of the subject. Suggest my own definition of the information function of administrative law.

Key words: functions of administrative law, general social function of administrative law, social and cultural functions of branch, the information function of administrative law.